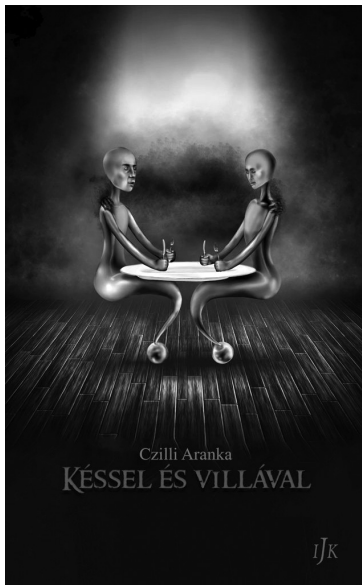

Pieldner Judit

„A LÉTEZÉS VONALKÓDJA”

Czilli Aranka első két kötetének – *Nyitott ablak*,¹ *A varázslatos szekrény*² – a borítók világos színében is tükröződő derűje és játékosága után, a harmadik kötet³ borítójának sötétje komorabb hangvételt sejtet. Két stilizált figura egy asztalnál, kezükben harciasan tartott kés és villa, nem néznek egymás szemébe. Végig kell olvasnunk a kötetet ahhoz, hogy értelmet nyerjen a kép.

A kés visszatérő motívuma már az első vers – Mezey Katalintól származó – mottójában felbukkan: „Akár a rozsdás késeket, / egymással élesít / minket az Isten.” Az önazonosság kérdése így kapcsolatok, hálózatok mintázatát követi, a másikkal, másokkal való viszony függvényében merül fel, ez a témakör jelenik meg a négy rész közül az elsőben, melynek címe „Térkép”. Az egyént meghatározó kapcsolatok, a családtagok megtartó ereje az emlékezés és feledés elmosódó határvonalán sejlik fel: „Megszoktam a monoton, / céltalan ringatózásod / az emléktelenség szélcsendes, / ködlepte tükrén, / s úgy állok a parton, / úgy simogatom ráncaid, / mintha veled ülnék a fakulás csónakában, / de csak a távolodó / körvonalaidat érintem” (*Köd, parttalanságok*). Idő és tér távlatait a közvetlen megszólítás, az aposztrófé alakzata fogja egybe, élet és halál, valóság és képzelet határmezsgyéjén átívelve, „végtelenen innen, /

- 1 Czilli Aranka: *Nyitott ablak*. Versek. Budapest, 2018, Széphalom Könyvműhely.
- 2 Czilli Aranka: *A varázslatos szekrény*. Versek és mesék gyerekeknek és felnőtteknek. Budapest, 2020, Széphalom Könyvműhely.
- 3 Czilli Aranka: *Késsel és villával*. Budapest, 2022, Irodalmi Jelen Könyvek.

szavakon túl” (*Víz, tükör, part*). Az emlékek mérik az időt az órák helyett, a nagyapa álombeli üzenete a széttéphetetlen, lényegi, belső összetartozásról szól, ahogyan belénk, gyermekeinkbe költöznek az eltávozottak: „Lassan te vagy már én is, / s én az vagyok, aki lesz majd” (*Nagyapám álomban üzent*). Miközben az apa emlékének hiánya megakasztja az emlékek áradását: „sérült szemek lettünk / szakadt láncoron” (*Az emléktelenség ingei*), az egyéni lét ennek a folyamatnak, nagyobb egésznek a része, amelyben kapunk és továbbadunk: „Anyám arca tükör, / tanulom a mosolyát, / amivel eloszlatom / lányom arcáról / a mulandóság félelmét” (*Barázdák*); „míg ő [nagyapám] bőröm alá égett, / viszem magamban / a létezés vonalkódját” (*Idővonal*).

Továbbá, az első részben nemcsak a személyes kötelek rajza, hanem az életút különböző helyszínei is a „térképre” kerülnek. Kolozsvár, Gyimes, Kovászna, Schaffhausen, Neuschwanstein, Lindau, Badacsony, Bohinj – köztük az otthon, a vágyott otthon, az egyetemi évek, utazások és tapasztalások színterei, múltbeli impressziók lenyomatai, amelyekből kirajzolódik egy emlékekkel bélelt, a bejárt és belakott tereket mozaikszerűen felidéző személyes, de az olvasás során interszjektívá váló (élet)útvonala. Annak az olvasónak, aki volt Kolozsváron bölcsész szakos egyetemista, elég egy kép, egy varázsszó, és máris térdig jár az emlékek özönében: „Kék csempe, piros láda. / Pirosláda” (*Kolozsvár*). Ezek a helyeken a nagyobb léptékű múlt is megidéződik: „a múlt dühös lópofo, / tágult orrlyukaiban / feketéllik a történelem” (*Kolozsvár*); „Unsere Lieben Frau unter den Linden – a történelem örült vitustáncát te láttad” (*Lindau*). A térképen fellelhető helyek belső tájakká alakulnak, ugyanakkor a lélek vidékei is felkerülnek erre a térképre. A *Csomópont* és a *Zsákutca* párversek, egymással dialogizáló tükörversek, az előbbiben a „Vannak szemek, amik mélyén / a belső tájak otthonosak” sorok az utóbbiban ekképp módosulnak: „Vannak szemek, amik mögött / a belső táj csapda és ármány”, ennek függvényében „leszünk térképeltől / világító világszeletté”, avagy fordítva, „világító világszeletből / kopár térképeltökké”.

Ezekben a versekben mintha képeslapokon üzenne a múlt, olyan felismeréseket, amelyekből e kis gyűjteményben összeáll valami nagyobb egész, számvetés-szerűség: „egész eddigi és hátralevő életem / semmivel sem több, mint hideg pára útja, / mi a mindenség arcán

lecsapódik” (*Schaffhausen*). „Képeslapok” ezek a versek abban az értelemben is, hogy a gondolati tartalom finom, ugyanakkor erőteljes képalkotással párosul. Az elvont és a konkrét összekapcsolása bennem Nemes Nagy Ágnes tárgyias intellektualizmusát asszociálja, azon megállapítását, miszerint „a költészet legfőbb ellensége a szó. A szónak értelme van. És meg nem szűnő élményünk a százszor regisztrált hasadás a szó mint mindennapi kommunikációs eszköz és a szó mint versre használt eszköz között”⁴. Minden vers tétje ennek a paradoxonnak a kijátszása, megküzdés a szavak által közvetített érzelmi tapasztalás elsődlegességéért, hogy az értelem úgy érkezzon valahonnan a szó házába, várt, de mégis meglepetésszerűen betoppanó vendégként.

A második rész a „Titkok” címet viseli. Ha titkok, lehet-e róluk mégis beszélni? Lehet, finoman, rejtjelezve, ahogy Czilli Aranka teszi, arra ösztönözve az olvasót, hogy saját legbelsőbb, legféltettebb értékeinek felkutatására induljon. Mindennek, ami bennünk – és köztünk – törekeny és mulandó, leheletfinom és könnyen elveszíthető, ezért észre kell vennünk és féltve megőriznünk. Ebben a részben kiderül, hogy „A boldogság / egy fa árnyékában lakik (...) mint egy kullogó barna kóbor kutya, (...) lábadnál megpiphen” (*Kiváltságos pillanat*). A kiváltságos pillanatok, amelyekkel a lét megajándékoz bennünket, az egyszerűen csak megélt jelenbe vezetnek, a természet közelébe, ahol felfedezhetjük a csodát, de csak akkor, ha nem akarjuk eltiporni, magunknak orvul kisajátítani. Ennek a ciklusnak a központi motívuma a pipacs, amely éppen ezt a törekeny csodát testesíti meg: „Pipacs vagy. (...) Aki a rögök közé érted / mezítláb kilépked, / letérdel melléd, / és ámulva néz, / amíg szemén át / idegpályákon látványod / a lelkeig áthatol” (*Pipacs*). Ezt jelenti az igazi mély kapcsolat, a barátság, egy véletlen találkozás, csendben őrzött béke, „csobogó nyugalom” (*Szomjas vándor monológja*).

A „Lakoma” című harmadik rész megtöri a harmóniát, úgy kapcsolódik az előző ciklushoz, mint ahogyan – szintén szubjektív asszociációként, ezúttal az angol irodalomból – William Blake *Az ártatlanság dalai* és *A tapasztalás dalai* című cikluspárjai kapcsolódnak egymáshoz, ellenpontként, kontraszthatást érvényesítve. A gyermeki ártatlanság utáni vágyat a felnőttlét terhei és súlyai váltják fel, ismét megjelenik

4 Nemes Nagy Ágnes: Negatív szobrok. In *Szó és szótlanság*. Budapest, 1989, Magvető, 15–19. 17.

a kés motívuma, a félelmet, a veszélynek való kitettséget asszociálva. A felnőtté válást több vers is tematizálja (*Csontkopár, Átalakulás*), mi több, az utóbbi a felnőtt szónak mintegy „szótári” meghatározását kísérli meg: „A felnőtt pengeélen táncol, / hazudni tanul magának, / és ráncos homlokával a halál felé halad.” A felnőttlét értékhiányos állapotként jelenítődik meg, amelyet elsősorban az elveszített bizalom tapasztalata jellemez – fogalmazzák meg ennél sokkal összetettebben és képszerűbben a *Zsoltárvers a bizalomról* című zsoltárparafrázis sorai: „S bár a szép híves patak / csobogása néha belédhallatszik, / senkiben se bízz, szarvasgida, / csak a vadász lába alatt / megreccsenő száraz ág jajában!” Ennek a résznek a központi motívuma a hámozott hagyma – a legbelső burok, amivé lemeztelenedünk és ahová menekülünk azon a lakomán, amelyen – ismét csak az angol irodalomhoz, ezúttal a *Hamlethez* fordulva asszociációért – nem mi eszünk, hanem minket esznek, ahol még megbújhatunk az egyre közeledő konyhakés elől. És ugyancsak a felnőttlét fájdalmas tartozékaként jelennek meg az élet legnagyobb megküzdénivalói, a betegség (*Alzheimer*), a halál (*Lecsupszítva*). Két vers kiemelkedik a ciklus kontextusából, játékosága, humora folytán a *#Édesannaörök*, valamint *ars poetica* jellege okán a *Kényszer*, ez utóbbi a versírásra – és versolvasásra – vonatkozóan fogalmaz meg egy – Rilkére emlékeztető – imperatívuszt: „Vesd le mindened, légy meztelen, / mint aki most születik meg!” Ez jelenti a költészet tapasztalatát, csak így érdemes a versbe megérkezni, leplek és maszkok nélkül, hogy megtörténhessen a kendőzetlen találkozás önmagunkkal.

A negyedik, *Körforgó* című rész csupán öt, ám súlyában annál jelentősebb verset tartalmaz, és az ünnep kérdéskörét járja körül, a húsvéti és karácsonyi ünnepkörhöz kapcsolódva. A hangsúly a várakozásra tevődik, amely tele van kérdésekkel, kétségekkel: eljön-e az ünnep, meg tud-e történni bennem a beteljesülés, van-e az ünnepnek megváltó ereje? A kérdésekre adott bizonytalan válasz, a halk talán a megfáradt, megtört emberé: „de ha te belépnél / tán újra kinyílnék” (*Virágvasárnap*). A húsvét témájú vers rövidegével és egy természeti képre való korlátozódásával jelzi, hogy az ünnep csendben történik meg, alig észrevétlenül: „Sercen a fűszál, / pattan a rügy, / és lassan kibomlik / a reggeli csendben” (*Tertia die*). Az *Adventi kalendárium* huszonnegy aforisztikus darabjában a kétségeken érlelődött nagy

felismerések, tanulságok fogalmazódnak meg: „Az ünnep nem a fiókból / előrántott patyolatszín / damasztabrosz, / amit a foltossá fakult / hétköznapiakra terítesz. / Az ünnep te vagy, / aki rongyosan, fáradtan, / hajszoltan is átölelsz”. A karácsony témájú vers kérdőjelei pedig ismét csak a kétségek közé való visszazuhanás állapotát jelzik, lesz-e lehetőség az újrakezdésre, mi lesz, ha nem úgy lesz majd, ahogy az ünnep ígéri, mi lesz a megváltás, ha már az ünnepek megváltó erejében sem hiszünk? A kérdések, megválaszolatlanul, a vers szarítóköteleire kiaggatott kérdőjelek gyanánt himbálóznak a szélben. Ezen a cikluson, ahogy a kötet egészén is, érződik a megírás időszakának válságtapasztalata, amely a záróversben nyer kiemelt hangsúlyt, és egyben a borítón lévő grafikához és a „Lakoma” című részhez is visszakapcsol: „Ennél az asztalnál csak késsel és villával / ehetjük meg egymást” (*Különös lakoma*). Megrázó felismerésként számol be a vers arról, ami ma ember és ember között történik: „Bekebelezni azt kell, / ami nem ízlik, / az inas, csontos másikat.”

A hátlapon olvashatjuk: „Czilli Aranka költészete fájdalomból és örömből szőtt pillanatmintás égtakaró.” Ebben a kötetében is megragad költői megszólalásmódjának ereje, közvetlensége, hitelessége, témáinak sokrétűsége, képeinek befelé táguló világa, egy-egy markáns képbe tömörülő gondolatának további felismerésekhez vezető árama. A kötet megírása idején a szerző Térey János-ösztöndíjban részesült.

Kamil Kocurek: *Barrier 2a*, 2020
(70 x 100 cm, rézkarc, foltmaratás)